

А. М. Ермакова
Філалагічны факультэт,
кафедра беларускай мовы

КУРС “ЭТНАПСІХАЛІНГВІСТЫКА” Ё ПРАФЕСІЙНАЙ ПАДРЫХОЎЦЫ СТУДЭНТА-ФІЛОЛАГА

Дысцыпліна “Этнапсіхалінгвістыка” прызначана для студэнтаў 5 курса спецыяльнасці 1-21 05 01 “Беларуская філалогія”. Этнапсіхалінгвістыка прадстаўляе новы накірунак лінгвістычнай навукі, якая ё якасці галоўнага фактара фарміравання псіхікі этнасу разглядае ўплыў мовы, якая назапашвае і адлюстроўвае яго гістарычны вопыт. Любая мова цесна звязана з этнічнымі, прававымі, рэлігійнымі формамі грамадскай свядомасці. Акрамя таго лічыцца, што ё функцыянальным плане структура мовы дэтэрмінуе і структуру мысленчай дзейнасці канкрэтнай нацыянальнай супольнасці, а спецыфічная функцыя маўлення вызначае своеасаблівасць развіцця і функцыянавання псіхічных пацэсаў.

Актуальнасць дадзенага курса абумоўлена патрабаваннямі часу: сучасным станам гуманітарнай навукі, зменаў навуковай парадыгмы, аб’ектыўнымі ўмовамі зменлівага свету. Усё гэта патрабуе новага асэнсавання лінгвістычных праблем.

Культура як разнавіднасць дзейнасці характарызуецца этнічным кампанентам, а мова як транслятар культуры інтэгруе ё сабе разнастайныя этнапсіхічныя маркеры, якія праяўляюцца, у першую чаргу, у маўленчай дзейнасці.

Прадметам дысцыпліны “Этнапсіхалінгвістыка” з’яўляецца вывучэнне тэарэтычных праблем псіхалінгвістычнага аспекту міжкультурнай камунікацыі.

Мэта курса – знаёмства студэнтаў з асноўнымі паняццямі этнапсіхалінгвістыкі як навукі аб сацыяльных асаблівасцях мысленчай дзейнасці і паводзін, што знаходзіць адлюстраванне ў мове і, у сваю чаргу, уздзеянчае на разуменне свету.

У працэсе вывучэння курса студэнты знаёмяцца з асноўнымі этапамі развіцця айчыннай і замежнай псіхалінгвістыкі; робяць агляд прац вучоных этнолагаў і псіхалінгвістаў; вывучаюць падыходы да праблематыкі спецыфікі ўспрымання акаляючай рэчаіснасці ў розных этнакультурных арэалах; набываюць веды аб універсальных і культурна-спецыфічных кампанентах у камунікацыі; набываюць навыкі аналізу маўленчых і камунікатыўных паводзін; атрымліваюць паняцце аб сучасных нацыянальна-ментальных комплексах; фарміруюць навыкі

параўнальнага аналізу розных культур і культурных супольніцтваў; усведамляюць неабходнасць талерантных адносін да іншых культур і іх носьбітаў.

У курсе “Этнапсіхалінгвістыка” абагульняюцца, паглыбляюцца, сінтэзуюцца веды і ўяўленні аб функцыянаванні моўных адзінак, атрыманыя студэнтамі ў рамках курсаў “Сучасная беларуская мова”, “Агульнае мовазнаўства”, “Лінгвістычны аналіз тэксту” і інш. Разам з тым ён мае прыкладны характар, бо рыхтуе да аднаго з магчымых відаў прафесійнай дзейнасці як у сферы навукі, так і ў сферы філалагічнага забеспячэння культурнай камунікацыі.

Курс прадугледжвае правядзенне лекцыйных і практычных заняткаў, канспектаванне літаратуры і выкананне індывідуальных заданняў для засваення тэарэтычных ведаў і выпрацоўкі практычных навыкаў.

У выніку засваення курса студэнт навучаецца аналізаваць нацыянальна-культурную семантыку для ўключэння яе ў навучальны працэс, авалодвае метадыкай работы з крыніцамі і носьбітамі нацыянальна-культурнай інфармацыі.

Адным з найбольш эфектыўных метадаў работы з крыніцамі з’яўляецца псіхалінгвістычны эксперымент. Пытанне аб неабходнасці эксперымента для лінгвістыкі ўзняў у сваіх працах яшчэ Л. У. Шчэрба. Вучоны лічыў, што вывучэнне мёртвых і жывых моў істотна адрозніваецца. Для вывучэння мёртвых моў дастаткова адпаведных тэкстаў, з якіх можна выводзіць слоўнік і граматыку. Для жывых моў, якія знаходзяцца ў пастаянным руху, развіцці, такі метады непраймальны. “Даследчык, – пісаў Шчэрба, – таксама павінен зыходзіць з так ці інакш зразумелага моўнага матэрыялу. Але склаўшы з фактаў гэтага матэрыялу пэўную адцягненую сістэму, неабходна праверыць яе на новых фактах, г.зн. паглядзець, ці адпавядаюць факты рэчаіснасці. Такім чынам, у мовазнаўства ўводзіцца прынцып эксперымента” [1, с. 37].

Псіхалінгвістычны эксперымент дазваляе студэнтам інакш убачыць мову, прааналізаваць маўленне, уласнае і аднагрупнікаў. У выніку студэнты пачынаюць усведамляць, што яны ўдзельнікі моватворчага працэсу, яны носьбіты жывога, зменлівага маўлення, стваральнікі яго.

На практычных занятках у працэсе правядзення псіхалінгвістычных эксперыментаў студэнты спрабуюць рэканструяваць семантычны склад слова на аснове асацыятыўнага эксперыменту. Аўдыторыі прапануецца рэагаваць на слова-раздражняльнік першай асацыяцыяй. Са словам “экзамен” у студэнцкай аўдыторыі, у першую чаргу, асацыіруецца слова “шпаргалка”. З гэтым словам у свядомасці беларускага студэнта звязаны і такі псіхалагічны момант, як страх, стрэс. У лінгвістычных слоўніках названыя кампаненты адсутнічаюць.

Асацыятыўны эксперымент паказвае наяўнасць у значэнні слова псіхалагічнага кампанента. Ён адлюстроўвае семантычныя сувязі, якія аб'ектыўна існуюць у псіхіцы носьбіта маўлення. Студэнты працуюць са словам у “рэжыме выкарыстання”, што дазваляе выяўляць неўсвядомленыя псіхічныя кампаненты ў семантыцы слова.

Напрыклад, са словам студэнт асацыіруюцца паняцці “заўсёды хоча спаць”, “галодны”, “экзамен”, “універсітэт”, “выкладчык”. Пры гэтым асацыяцыі размешчаны ад найбольш частотных да найменш.

Псіхалінгвістычны эксперымент служыць каштоўным матэрыялам для вывучэння псіхалагічных эквівалентаў таго, што ў лінгвістыцы называецца семантычным полем, і адлюстроўвае аб'ектыўныя семантычныя сувязі слоў.

У выніку засваення дысцыпліны студэнты павінны ўсвядоміць асаблівасці міжкультурнага ўзаемадзеяння, спецыфіку сацыякультурнага развіцця сваёй краіны, уяўляць сучасную карціну свету на аснове сістэмы набытых раней і новых ведаў, арыентавацца ў каштоўнасцях жыцця, культуры.

Вывучэнне дысцыпліны карыснае для студэнтаў-філолагаў, бо дае навыкі кваліфікаванай інтэрпрэтацыі розных тыпаў тэкстаў, у тым ліку раскрыцця іх сэнсу і сувязей з эпохай, у якую яны былі створаны.

Курс фарміруе базавыя ўяўленні аб тым, што з'яўляецца ўніверсальным і культурна-спецыфічным у камунікацыі. Дае студэнту навыкі аналізу маўленчых і камунікатыўных паводзін удзельнікаў зносін, паказвае магчымыя зоны непаразуменняў.

Літаратура

1 Щерба, Л. В. Языковая система и речевая деятельность / Л. В. Щерба. – Л., 1974. – 428 с.